

СЕКЦІЯ IV

Актуальні проблеми адміністративного, фінансового та інформаційного права

КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ ОСВІТИ ЧИ РЕФОРМА ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ?

Миколенко О.І.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративного та господарського права
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова
м. Одеса*

Якщо звернутися до нормативно-правових актів, які пов'язані з реформою освіти в Україні, то помітимо, що всі вони декларують благі цілі реформи освіти. Наприклад, в Національній доктрині розвитку освіти, затвердженій Указом Президента України від 17 квітня 2002 року (далі – Національна доктрина) зазначається, що метою державної політики щодо розвитку освіти є створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти [1]. В Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, затвердженій Указом Президента України від 17.04.2002 року (далі – Національна стратегія), зазначається, що метою Національної стратегії є: 1) підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки; 2) забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, потребами на основі навчання протягом життя [2].

В цілому погоджуючись з цілями реформи в сфері освіти, які були визначені в Національній доктрині та Національній стратегії, хочу звернути увагу на деякі аспекти комерціалізації освіти в Україні. Мова йде про намагання впровадження в систему освіти правил конкуренції, яка існує в підприємницькій діяльності. Чому це відбувається? МОН України не може в адміністративному порядку закрити навчальні заклади (бо це може викликати обурення суспільства), а тому штучно створюється конкурентне середовище в сфері освіти. Зрозуміло, що в ході такої конкуренції більшість регіональних навчальних закладів вимушена буде закритись. Але офіційною причиною закриття навчального закладу буде не застосування адміністративних важелів з боку МОН України, а неспроможність навчального закладу працювати в конкурентному середовищі.

Також все частіше в сфері освіти використовується поняття «надання освітніх послуг». Частково це обумовлено тим, що освіта все більше стає платною (особливо це відчувається в сфері вищої освіти). Тобто «оплатив контракт – маєш право на отримання освітніх послуг від навчального закладу, не оплатив контракт – відраховуєшся з навчального закладу». Разом з тим, такий підхід суттєво змінює

сутність взаємовідносин між викладачем та учнем. З викладачем все зрозуміло, він є суб'єктом, який відповідно своїй кваліфікації надає освітні послуги. Статус учня в сучасному навчальному закладі змінився. Він вже не є простим слухачем, як це було в радянський та пострадянський період, а перетворився у споживача освітніх послуг чи клієнта навчального закладу. Поняття «споживач» та «клієнт» є, в першу чергу, категоріями менеджменту, який використовується в сфері підприємницької діяльності та спрямований на отримання підприємцем прибутку. Наприклад, ст. 1 Закону України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 року закріплює, що споживач як суб'єкт ринкових відносин – це особа, яка прагне максимально задовольнити свої потреби, вирішуючи для себе проблему раціонального вибору в умовах обмежених ресурсів [3]. А ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 року закріплює, що клієнт банку – це будь-яка фізична чи юридична особа, що користується послугами банку [4].

Якщо у суб'єктів реформи є бажання повністю перенести у сферу освіти правила конкуренції, які успішно використовуються в підприємництві і про які весь час нагадують викладачам навчальних закладів, натякаючи на те, що клієнт хоче отримати якісні освітні послуги, то тоді логічно було б надати право абітурієнтам поступати у вищі навчальні заклади на контрактній основі без проходження ЗНО, а майбутнім магістрам самим (без втручання державних органів) визначатись з суб'єктом надання освітніх послуг та на договірній основі будувати свої взаємовідносини. Сьогодні спостерігаються цікаві тенденції у сфері освіти, з одного боку, через комерціалізацію освіти є намагання зменшити навантаження на державний та місцеві бюджети, а, з другого, центральні органи виконавчої влади хочуть і надалі (як це було і в радянські часи) максимально контролювати та впливати на процеси, що відбуваються в сфері освіти. Підтвердженням того, що держава намагається посилити свої позиції у сфері освіти є Проект Закону України «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії» [5]. З прийняттям цього закону, вищі навчальні заклади юридичної спрямованості втратять не тільки право обирати контингент майбутніх першокурсників (що вже відбулося), а й право самостійно визначати осіб, які заслуговують на диплом магістра державного зразка за спеціальністю «право».

Настане час, коли взаємовідносини навчальних закладів юридичної спрямованості та держави можна буде описати наступною тезою: «Не фінансую і не підтримую, але вимагаю, контрольною та караю». Хибна позиція, яка негативно позначиться на розвитку юридичної освіти в Україні.

Ще раз хочемо наголосити на тому, що правила які є природними і ефективними для підприємництва, є чужорідними і шкідливими для освіти, в той же час культура, освіта і наука розвиваються в суспільстві краще, коли держава здійснює в цих сферах лише фінансову та організаційну підтримку та менше зволікає адміністративними заходами і контрольними повноваженнями, наприклад, щодо перевірки якості освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17.04.2002 № 347/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>. – Назва з екрану.
2. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. – Назва з екрану.
3. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 № 1023-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 30. – Ст. 379.
4. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5-6. – Ст. 30.

5. Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії :
Проект Закону України від 28.09.2017 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступ :
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62613. – Назва з екрану.